

GEÇİŞ EKONOMİLERİNDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BAŞARILARINI ETKİLEYEN DEMOGRAFİK FAKTÖRLER: KIRGIZISTAN ÖRNEĞİ¹

Yrd.Doç.Dr. Raziyaan ABDİYEVA

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

razia.abdieva@manas.edu.kg

Öz

Eğitimli ve kalifiye insan kaynağının olması ülkenin sürdürülebilir kalkınması için çok önemlidir. İyi ve kaliteli eğitim görmüş ve çalışan kişiler ekonominin büyümesine önemli katkı sağlayacaktır. Bu makalede üniversite öğrencilerin performansını etkileyen demografik faktörler incelenmiştir. Uygulanan sıralı probit modelinin sonuçları anne ve babaları birlikte yaşayan öğrencilerin performansı anne ve babaları ayrılmış olan öğrencilere göre % 4,95 oranda daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, annesi çalışan öğrencilerin performansı annesi çalışmayanlara göre performansı % 2.7'ye daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte ailevi ortalama geliri en yüksek olan kesime ait olan öğrencilerin performansı diğerlerine göre % 12,2'ye düşük olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, Ekonomik Büyüme, Eğitim

DEMOGRAPHIC FACTORS AFFECTING THE SUCCESS OF UNIVERSITY STUDENTS IN TRANSITION ECONOMIES: CASE OF KYRGYZSTAN

Abstract

Having qualified and educated people is very important for the sustainable development of the country. Having well-educated, qualified and employed people will contribute to the economic growth. In the paper we analyzed demographic factors that affect the performance of students. Results of ordered probit analyze showed that the performance of those students whose parents are living together are for 4,95 % more higher than students whose parents are divorced. Also, the performance of students whose mother is working is higher for 2.7%. The surprising results related the level of the income of the family. The performance of the students from highest income level is lower for 12.2 %.

Keywords: Students of University, Economic Development, Education

Giriş

Ülkenin en önemli kaynağı beşeri sermayesidir. Ülke insanlarının eğitim seviyesi ve kalitesi ülkenin gelecekte gelişmesine önemli derecede katkı sağlayabilecektir. Eğitimli ve kalifiye elemanların var olması ekonominin kalkınması için bir zemin oluşturmaktadır. Geçiş

¹ Makalenin ilk hali Uluslar arası Avrasya Ekonomileri Konferansında tebliğ olarak sunulmuştur, Kazan, 9-11 Eylül, 2015

dönemini yaşamakta olan Kırgızistan ekonomisinin kalkınması için kaliteli ve kalifiye elemanlara ihtiyacı daha da yüksektir.

Üniversite öğrencileri bağımsız yaşamaya başlamış olan fakat ailenin desteğine ihtiyacı olan ve bu eğitimden sonra kendi hayatını kurmaya başlayacak olan kişilerdir. Öğrencilerin kalifiye eleman olmaları ve hayatta başarılı olmaları onların üniversitede gösterdikleri performansına bağlıdır. Bu çalışmada öğrencilerin akademik performansını etkileyen bazı demografik faktörler incelenmiştir.

Girişi izleyen ikinci bölümde genel olarak öğrencilerin başarılarını etkileyen ailevi, sosyal ve ekonomik etkenler araştırılmıştır. Üçüncü bölümde Kırgızistan'da genel sosyal-demografik durum incelenmiştir. Dördüncü bölümde sıralı probit modeli ve sonuçları verilecek, beşinci bölümde ise sonuç ve değerlendirmeler sunulacaktır.

1. Öğrencilerin Başarılarını Etkileyen Sosyal ve Ekonomik Faktörler

Ailedeki psikolojik ve ekonomik durum öğrencilerin okul veya üniversitedeki akademik performansını etkileyebilmektedir. Aile ortamının sağlamakta olduğu psikolojik ve sosyal desteğin öğrencilerin başarılarını etkileyen psikolojik, sosyal ve çevresel faktörler açısından merkezi bir değer arz ettiği ifade edebilir. Öğrenciler ihtiyaç duydukları psikolojik ve sosyal destek için ailelerin duyarlılıklarına gereksinim duyarlar. Bu konuda yapılan araştırmalar, ailelerinden yeterli düzeyde bu desteği alan öğrencilerin daha başarılı olduklarını ortaya koymuştur (Engin v.d., 2009).

Ailede üyeleri arasındaki ilişki, anne ve babalarının ilişkisi ve onların çocuklarla olan ilişkisi çocukların psikolojik gelişimini ve öğrenmeye olan güdüsünü etkilemektedir. Bununla birlikte anne ve babasının iş hayatında ulaştıkları başarıları ve kendilerini mutlu hissetmeleri onların çocukları ile olan ilişkilerini etkileyebilmektedir. Diğer bir değişle, ailedeki sosyal, kültürel ve ekonomik yapı çocuğun hayattaki başarısını önemli ölçüde belirlemektedir.

Öğrencilerin anne ve babasının mesleği ve eğitim seviyesi onların okuma becerilerini etkilemektedir. PISA (Uluslar arası Öğrenci Değerlendirme Programı) değerlendirmelerinde² OECD ülkelerinde aile çevresi okul öğrencilerinin okuma becerilerindeki farklılığa etki eden en güçlü faktörlerden biri olarak bu farklılığın % 22'ni açıklamıştır. Kırgızistan'da aile çevresi okul öğrencilerinin okuma becerisinde % 14,5 oran ölçüdeki farklılığa neden olmaktadır.

² PISA (Programme for International Student Assessment) – 15 yaşındaki okul öğrencilerinin okuma, matematik ve fen becerilerini ölçen uluslararası karşılaştırmalı değerlendirme. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından düzenlenmektedir.

Fakat tek ebeveynlerin olumlu aile çevresini oluşturmada görev sayısının çok olmasından dolayı zorluk çekmektedir. OECD ülkelerinde 15 yaşındaki öğrencilerin % 17'si tek ebeveynle yaşamaktadırlar. Tek ebeveynlerin çoğunlukla sosyal ve ekonomik durumu daha düşüktür. Fakat, Kırgızistan, Kazakistan ve Peru'da tek ebeveynle yaşayan öğrencilerin performansı daha yüksek olduğu espit edilmiştir (Центр оценки образования и и методов обучения, 2011:128).

Ural ve Çınar (2014) anne ve babanın eğitim düzeyleri ile çocuğun matematik başarısı arasında bir ilişkiyi incelemek amacıyla 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Burdur il merkezinde bulunan ve rastgele belirlenmiş iki yedinci sınıftan toplam 55 öğrenciye anket yapmışlardır ve araştırma sonucunda her ne kadar istatistiksel olarak anlamlı olmasa da anne ve babanın özellikle de daha net olarak annenin eğitim düzeyi artıkça, öğrencilerin matematik karne notlarının da arttığı görülmüştür.

Engin v.d. (2009) ilköğretim öğrencilerinin öğrenme başarısını olumsuz etkileyen faktörlerden aile, psikolojik faktörler, fiziksel ortam ve öğrencinin fizyolojik durumunu incelemiştir. Araştırma 2006-2007 öğretim yılında Kars ili merkezdeki ilköğretim okullarının beşinci sınıflarında öğrenim gören öğrenciler üzerine yapılmıştır. Araştırma sonucunda eğitim ve öğretim etkinliklerinde istenmeyen durumların ortadan kaldırılması ve daha başarılı sonuçların elde edilmesi için okul aile işbirliğinin geliştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Ailenin ekonomik durumu da öğrencilerin performansını etkileyebilmektedir. Çeşitli yaşlardaki çocukların kelime hazinesinin analizi ekonomik ve sosyal durumu farklı olan ailelerde çok erken yaşlarda fark ortaya çıkmaya başladığını ve okula girecek yaşta çocuğun davranışı ve bilişsel yeteneğinde önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir. Ayrıca ilköğretim ve orta okulda anne ve babalarının geliri düşük, işsiz veya prestijli olmayan yerlerde çalışan çocuklar anne ve babalarının sosyal ve ekonomik durumu daha yüksek olanlara nispeten yüksek akademik göstergelere erişme şansı daha düşüktür (Центр оценки образования и и методов обучения, 2011: 129).

PISA araştırmalarına göre ailenin sosyal ve ekonomik durumu okul öğrencilerinin başarılarını etkilemektedir. Genel olarak sosyal ve ekonomik durumu daha iyi olan öğrencilerin okuma becerilerinin de yüksek olduğu görülmüştür. Fakat aynı zamanda bu etken öğrencilerin okuma becerilerini etkileyen en önemli belirleyici değildir. Örneğin ailesinin

ekonomik durumu iyi olmayan çok sayıdaki öğrenciler yüksek puanlar almışlardır (örneğin, Şanghai ve Singapur) (Центр оценки образования и и методов обучения, 2011).

Kırgızistan’da İstatistik Komite tarafından 2010 yılında yapılan anketlerin sonuçlarına göre hanehalkı reisinin eğitim seviyesi ile fakirlik seviyesi arasında bağlantı olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, hanehalkı reisi meslek yüksek okulu mezunu ise hanehalkının fakir olma olasılığı hanehalkı reisi üniversite mezunu olan hanehalkına göre % 12, orta okul mezunu ise % 22, ilkokul mezunu ise % 25 ve eğitimi yok ise % 31’e yüksektir (Dünya Bankası, 2014:14).

2. Kırgızistan’da Sosyal ve Ekonomik Durum

Kırgızistan bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından itibaren piyasa ekonomisine geçmek amacıyla sosyal ve ekonomik düzenlemeler gerçekleştirmiştir. SSCB’nin dağılması üye ülkeler arasında ticari bağların kopmasına ve çoğu sanayide faaliyetlerin durdurulmasına neden olmuştur. Kırgızistan’da reformların ilk beş yılında (1991-1995) fiyatlarda hızlı ve düzensiz artışlar yaşanmış; özelleştirme uygulaması mülkiyetin tabana yayılmasında başarı sağlayamamış ve gelir ve servetin belirli ellerde toplanmasına yol açmıştır. Kırgızistan’da gelir eşitsizliğinin göstergesi olan Gini katsayısı 1987-88 de 26 iken; 1993- 95 döneminde bozularak 55 olmuştur (Sakinç, 2004). Bu süreç çok sayıda işletmenin kapanmasına, üretimi durdurmasına, işsizliğin artmasına ve halkın fakirleşmesine neden olmuştur (Sarıbayev, 2002: 185).

Tablo 1: *Kırgızistan’da Genel Sosyal ve Ekonomik Durum*

	2010	2011	2012	2013
Reel GSYİH, %	-0,5	5,7	-0.9	10.5
Kişi Başına Düşen GSYİH, \$	875	1 182	1 280	1 299
Ortalama Ücret, som	7189	9304	10726	11341
Asgari Ücret, som	500	690	760	840
Asgari Tüketici Bütçesi, som	3502,65	4390,02	4341,15	4599,2
Fakirlik Oranı	33,7	36,8	38	38
Cini Katsayısı	0,37	33,4		
Evlilik sayısı	50,362	56,509	55,176	53,578
Boşanma sayısı	8,155	8,705	8,698	9,052
Boşanma sayısı/ Evlilik sayısı, %	16,1	15,4	15,8	16,9

Kaynak: International Monetary Fund, IMF Country Report, No 12/329; IMF Country Report, No 14/200; Kırgızistan İstatistik Komitesi verileri (www.stat.kg).

Son yıllardaki gelişmelere bakıldığında, ekonomik büyümenin istikrarlı olmadığını, kişi başına düşen GSYİH'nin artış gösterdiğini fakat son iki yılda yükselme hızının düşük olduğunu görüyoruz. Asgari tüketici bütçesi 2013 yılında 4599,2 som iken asgari ücretin 840 somdur. Fakirlik oranı ise 2010 yılında % 33,7 iken 2013 yılında % 38'e ulaşmıştır. Bu oran kırsal kesimde daha da yüksektir. Örneğin 2010 yılında fakirlik oranı kırsal kesimde % 39,5'e ulaşmıştır (IMF, 2012). İstatistik verilere göre Kırgızistan'da evlenenlerin % 16'sı boşanmaktadırlar (Tablo 1).

Kırgızistan'da Kırgız Cumhuriyeti'nin İstatistik Komitesinin verilerine göre 2014 yılında 53 yüksek öğretim kurumu faaliyet göstermektedir ve bu kurumlarda toplam olarak 31,8 bin kişi eğitim almaktadır (<http://stat.kg/ru/statistics/obrazovanie/>, 25.11.15).

3. Betimleyici İstatistikler

Bu çalışmada Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinde öğrencilerin problemlerini inceleme amacıyla yapılan anket verileri kullanılmıştır. Anket 3133 öğrenciye yapılmış ve bunların % 64,1'i kız, % 35,3'ü erkektir.

Tablo 2: *Katılımcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı*

Cinsiyeti	Frekans	Oranı
Kız	2007	64.1
Erkek	1105	35.3
Toplam	3112	99.3
Cevapsız	21	0.7
Toplam	3133	100.0

Katılımcıların yaklaşık olarak % 45'i 19 yaş ve altında iken, % 19'u 20 yaşında ve 21 ve 22 yaşında olanların her biri % 16'sını oluşturmaktadır.

Tablo 3: *Katılımcıların Yaşına Göre Dağılımı*

Yaşı	Frekans	Oranı
18 ve altı	401	12.8
19	1028	32.8
20	600	19.2
21	518	16.5
22 ve üstü	527	16.8
Cevapsız	59	1.9
Toplam	3133	100

Katılımcıların % 42,2'sinin ailesinin aylık ortalama geliri 10 000 soma kadar, % 30'unun ailevi aylık ortalama geliri 10 001 ile 20 000 ve % 13,4'ünün ailevi aylık ortalama geliri 20 001 – 30 000 som arasındadır. Genel olarak Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi öğrencileri daha çok geliri az olan ailelerden olduğu söylenebilir.

Tablo 4: Katılımcıların Ortalama Ailevi Aylık Gelirlerine Göre Dağılımı

Ailevi Aylık Ortalama Geliri	Frekans	Oran
1- 0- 10.000 som	1324	42,2
2- 10.001- 20.000 som	944	30,1
3- 20.001- 30.000 som	420	13,4
4- 30.001- 50.000 som	194	6,2
5- 50.001- 70.000 som	69	2,2
6- 70.001 ve yukarı	52	1,7
Cevapsız	130	4.1
Total	3133	100,0

4. Ampirik Sonuçlar

Üniversite öğrencilerinin başarılarını etkileyen demografik faktörleri incelemek amacıyla sıralı probit modeli uygulanmıştır. Bu modelde bağımlı değişken olarak ankete katılan öğrencilerin not ortalamaları alınmıştır (0 ile 4 arası). Dil öğrenmek amacıyla hazırlık sınıfında okuyan öğrencilerin not ortalamaları sıfır olarak işaretlenmiştir. Aşağıdaki tabloda modelde yer alan bağımsız değişkenlerin açıklamaları verilmiştir.

Tablo 5: Bağımsız Değişkenler

Değişkenler	Açıklama
Aylık ortalama ailevi gelir	Aylık ortalama ailevi geliri 70 000 som ve yukarı olursa 1, değilse 0
Anne ve babasının birlikte yaşaması	Anne ve babası birlikte yaşıyorsa 1, boşanmışlar ise 0
Anne çalışıyor	Annesi çalışıyorsa 1, çalışmıyorsa 0

Tablo 6: Sıralı Probit Modelinin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Marjinal Etkileri
Aylık ortalama ailevi gelir	- 0.5333**	-.1227**
Anne ve babasının birlikte yaşaması	0.2152***	0.0495***
Anne çalışıyor	0.1158**	0.0266**
Cut1	-2.257752	
Cut2	.1142334	
Cut3	-1.00495	

LR chi2 (3) = 18.10 (0.0004) Pseudo R2 = 0.0043 Log likelihood = - 2080.8709
*Marjinal etki not ortalaması değişkeninin en yüksek değerine göre hesaplanmıştır (veya 4'e göre). Not: *, ** ve *** 10%, 5% ve 1% düzeyinde anlamlılık derecesini göstermektedir.*

Model sonuçlarına göre anne ve babası birlikte yaşayan öğrencilerin performansı anne ve babası boşanmış öğrencilere göre % 4.95'e daha yüksektir. Anne ve babasının ilişkileri ve birlikte yaşaması çocukların için çok önemli destek verici faktör olduğu görülmektedir. Anne ve babasının boşanması çocuğun akademik başarısını negatif etkilemektedir.

Annesi çalışan öğrencilerin performansı annesi çalışmayan öğrencilere göre % 2.6'ya daha yüksektir. Çoğunlukla eğitilmiş kadının çalıştığını kabul edersek, bu sonuca göre ailede annenin çalışması ve eğitilmiş olması çocuğun performansını olumlu etkilediğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla ülkede kızların eğitim almaları gelecekte ülkenin gelişimine pozitif katkı sağlayacaktır.

Aylık ortalama ailevi geliri ankete katılanlar arasında en yüksek olan veya 70 000 somdan daha yüksek olan öğrencilerin performansı diğerlerine göre % 12'ye daha düşüktür. Sonuçlar gelir seviyesinin diğerlerine göre en üst kısımda olmasına rağmen, bu öğrencilerin performansının düşük olduğunu göstermiştir. Öğrencinin gelir ve kaynak sıkıntısının olmadığı halde akademik başarısının daha düşük olmasının nedeni gelir ve yaşam seviyesi diğerlerine göre yüksek olduğundan dolayı daha çok çalışarak gelecekte daha yüksek gelir elde etme veya daha iyi koşullarda yaşama kaygısının olmadığından kendini zorlamak istememesi olabilir. Bu sonuç ilgi çekici ve gelecekte daha geniş bir şekilde araştırılması gereken faktördür.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmada Kırgızistan'da üniversite öğrencilerinin başarılarını etkileyen bazı demografik faktörler incelenmiştir. Uygulanan sıralı probit modelinin sonuçları anne ve babası birlikte yaşayan öğrencilerin akademik performansı daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu çerçevede gençlere evlenme kararını alırken daha bilinçli ve bağımsız olarak almaları gerektiği, evlenme ile ortaya çıkacak sorumluluklar ile ilgili seminerler gerekirse okul veya üniversitelerde verilebilir.

Öğrencilerin performansını annesinin çalışıp çalışmadığı da etkilemektedir. Annenin eğitilmiş olması ve çalışması özellikle çocukların çeşitli yönden gelişmesine ve performansına olumlu etki etmektedir. Bu yüzden kızların kaliteli eğitim almaları ülke açısından da önemlidir.

Gelir seviyesi daha yüksek ailelerden gelen öğrencilerin performansı diğer öğrencilerden önemli derecede düşük olduğu açıklanmıştır. Bu öğrencinin imkanlarının yüksek olmasına rağmen bu olanakları iyi kullanamadıkları açıklanmıştır. Bunun nedeni bu öğrencilerin akademik yönden başarılı olma motivasyonunun düşük olması olabilir.

Kaynakça

- Dünya Bankası, (2014). Kırgız Cumhuriyeti Kamu Harcamalarının Analizi, Eğitim Sektörü, Rapor № 88978 (Rusça)
- Engin, A.O., Özen, Ş. ve Bayoğlu, V. (2009). 'Öğrencilerin Okul Öğrenme Başarılarını Etkileyen Bazı Temel Değişkenler', Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 3, Bahar s. 125-156
- International Monetary Fund, (2012). IMF Country Report, No 12/329, IMF, Washington
- International Monetary Fund, (2014). IMF Country Report, No 14/200, IMF, Washington
- Kırgız Cumhuriyeti'nin İstatistik Komitesi, <http://stat.kg/ru/statistics/obrazovanie/>, 25.11.2015.
- Kırgızistan İstatistik Komitesi, www.stat.kg
- Sakınç, S. (2004). 'Geçiş Ekonomilerinde Kriz ve Bütçe Yönetimi: Kırgızistan Deneyimi', Proceedings of the First International Conference on the Fiscal Policies in Transition Economies, Kyrgyz Turkish Manas University Publication No: 56. Conference Series No:5, pp. 431-39
- Sarıbayev, A. (2002). Gosudarstvenniye finansy v Kirgizskoy Respubliki. Nauka obrazovaniye, Bişkek (Государственные финансы в экономике Кыргызской Республики. Наука и образование. Бишкек)
- Ural, A. ve Çınar, F.N. (2014). 'Anne ve Babanın Eğitim Düzeyinin Öğrencinin Matematik Başarısına Etkisi', Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Sayı 3, Bahar, s.41-56
- Otchet, Uchimysya dlya jizni: çto znayut i umeyut uçaşihysya, PISA 2009. Rezultatı mejdunarodnogo issledovaniya funktsionalnoy gramotnosti 15-letnih uçaşihysya, Bişkek (Центр оценки образования и методов обучения, (Tsents otsenki obrazovaniya i metodov obucheniya) (2011). Отчет, Учимся для жизни: что знаю и умеют учащиеся, PISA 2009. Результаты международного исследования функциональной грамотности 15-летних учащихся, Бишкек)